

Independent Living i Slovakien

Adolf Ratzka har just kommit tillbaka från det slovakiska Bratislava. Institutet för Independent Living, bildat av STIL och GIL och där Adolf är verksamhetsledare, vann ifjol ett kontrakt från socialministeriet där. Projektet pågår i ett år och pengarna – sammanlagt 2,5 milj SEK – kommer från EU:s PHARE-program för uppbyggnad av de före detta öststaterna.

Adolf berättar om sin resa:

I projektet ska Institutet undervisa personal på tre nyinrättade centra för behovsprövning för tekniska hjälpmedel, bostadsanpassning, personlig assistans och transportmedel. Projektets andra del innebär att Institutet startar upp ett pilotprojekt för personlig assistans med utbetalningar av medel till brukarna. I tredje delen sätter Institutet upp ett pilotprojekt för tillgänglig taxi- trafik med taxibilar som alla kunder inklusive rullstolsbrukare ska kunna använda. Projektet ska testa delar av den kommande sociallagstiftningen i landet vilken ska garantera medel till hjälpmedel, bostadsanpassning, personlig assistans och taxiresor.

GENOMSYRAS AV IL-PRINCIPERNA

– Jag kunde påverka projektbeskrivningen så att den nu genomsyras av Independent Living-principerna. Att projektet kom till stånd beror huvudsakligen på att en högt uppsatt tjänsteman på slovakiska ministeriet fick kontakt med mig och besökte mig ett antal gånger tillsammans med kolleger och representanter från den slovakiska handikapprörelsen. Senast i samband med

en internationell konferens om direkta utbetalningar för personlig assistans.

MEDARBETARE PÅ PLATS

– Jag har medarbetare på plats som sköter en del av arbetet åt mig i Slovakien. Jag behöver alltså inte vara där jämt. Nu är allt klart så att de 21 deltagarna kan anställa assistenter. Det har varit mödosamt att först sprida inbjudningar till många assistansbrukare i Bratislava och sedan hjälpa dem bilda en förening med sammaträdesvanor, stadgar, styrelse och framför allt sammanhållning och ömsesidigt förtroende.

Från att kuvade ha levt innanför hemmets väggar till att ta eget ansvar och delta i föreningsverksamhet och företagande är steget stort. De flesta i gruppen lever fortfarande med sina föräldrar. Påfallande många har dålig utbildning och i bästa fall enkla arbeten.

MAN SAKNAR INITIATIVFÖRMÅGA

I stort sett gör jag samma sak som jag gjorde när jag tog initiativet till STIL. Det tog mig då tre år tills vi kunde anställa assistenter. I Slovakien ska hela projektet vara uppstartat och avslutat inom ett år!

Samtidigt som man här nästan helt saknar egen initiativförmåga och gärna överlämnar allt ansvar och beslutsfattande till andra. Under kommunismen skulle de stora ledarna se till att alla hade det lagom bra. Som enskild kunde man inte påverka sin situation.

TVÅ ARBETSPLATSER HAR SKAPATS

De flesta har aldrig varit i närheten av eget företagande eller ens eget arbe-

te. Gruppen har tex haft svårt att förstå att medel behövs, inte bara för assistenternas löner utan även för administration. För den centrala administrationen, där för övrigt två arbetsplatser för gruppens medlemmar har skapats, och för de enkilda arbetsledarna så att de tex kan bekosta de medföljande assistenternas biobiljetter eller resekostnader. Jag fick nästan tvinga på dem dessa medel. Man är också rädd för att kräva sin rätt precis som i Sverige där "mönsterkrymplingarna" vill sanera statsskulden genom lägre timersättning för personlig assistans på bekostnad av sina möjligheter till lika villkor.

MIN EGEN INFRASTRUKTUR

Till min hjälp har jag två personliga assistenter från Slovakien, vilket underlättar mycket. Jag är ju tvungen att bygga upp en liten infrastruktur åt mig själv för att kunna fungera. Det var tex nödvändigt att skaffa en Volkswagenbuss för projektet. Utan egna transporter kan man inte sköta ett arbete som kräver rörlighet och flexibilitet. Jag skulle inte heller ha klarat mig med Stockholms färdtjänst.

NEDSÄTTANDE ATTITYDER

Jag bor på hotell i ett litet rum som är dåligt anpassat. Vi fick lära oss att möblera om. Allmänt är det svårt att ta sig fram och attityden är ofta nedsättande. Man är inte van vid att se människor med funktionshinder där och särskilt inte i ledande roller. Detta är mycket påfrestande i längden.

Annars är nog språkproblemen, attityden hos kamraterna mot sig själva och den utbredda fatalismen de största hindren i arbetet. Allt arbete sker via tolk. Hittills har jag inte hittat någon bra tolk trots att jag enbart använder folk som betraktar sig som proffs.

Landet har länge varit avskärmat från omgivningen och fortfarande är det svårt att resa utomlands pga de jämförelsevis låga inkomsterna där.

ARBETET BYGGER PÅ SPRÅKET

Mitt arbete bygger ju på språket. Ta tex skillnaden mellan begreppen "hem-samarit" och "personlig assistent". Det är lätt att bli missförstådd. Det finns inget bra ord för "människor med funk-

Adolf tillsammans med några eldskälar framför Bratislavas Center of Independent Living

tionshinder" på slovakiska. Det som finns betyder ordagrant "hälsodrabba-de". Hur ska jag då få dem att förstå att det inte är vi som är sjuka utan att samhället diskriminerar oss.

ANDRA KLASSENS MEDBORGARE

I Slovakien är våra kamrater definitivt andra klassens medborgare. Det märks överallt att man inte har räknat med våra behov. Otillgängliga bostäder, offentliga bygnader, gatumiljöer, transportmedel, etc. Ännu värre än i Stockholm.

Landet har dessutom genomgått genomgripande förändringar på några få år. Först "sammetsrevolutionen", sedan separationen från nuvarande Tjeckien och nu anpassningen till väst. I detta kaos söker sig många till kyrkan som nu får arbeta fritt. Många kamrater där anser att man inte kan påverka sin situation, eftersom allt ändå är i Guds händer. Vad svarar man?

Om den nya lagen blir av, för att tala om framtiden, så får personer med behov av personlig assistans pengar för att köpa dessa tjänster. Persongruppen blir mycket större än i Sverige – inget nålsöga på 20 timmar i veckan eller

åldersbegränsning. Däremot blir ersättningen inkomstprövad. Man hamnar då i en fälla: om man arbetar får man mindre i assistansersättning. Risken är att det sammanlagt blir mindre pengar i slutändan.

LÄGET INSTABILT

Den politiska situationen i landet är högst instabil just nu. Det är tveksamt om lagen går igenom under den här legislaturperioden. Nästa vår är det val. Det är också osäkert om och när den nya regeringen kommer att befatta sig med socialpolitik. I dag kommer pengarna för projektet från EU men i framtiden är det inhemska medel som ska finansiera personlig assistans.

Vi har börjat leta efter pengar åtminstone för gruppen. Det skulle vara grymt att låta de 21 deltagarna smaka av det goda livet och sedan kasta dem tillbaka till samma öde som förr.

Här finns förresten samma motstånd som från hemtjänstlobbyn och politikererna i Sverige. Man häpnar över de "höga" kostnaderna som personlig assistans ger och man jämför då hela timersättningen för personlig assistans med hemvårdsbiträdens lön – utan att ta

hänsyn till hemtjänstapparatus administration. På den här punkten skiljer sig Sverige och Slovakien inte åt.

ÖMSESIDIGT KAMRATSTÖD

Som en förberedelse inför tiden efter projektet har jag börjat lära ut hur man ger ömsesidigt kamratstöd och utbyter erfarenheter i gruppen så att både gruppen och de enskilda medlemmarna blir starkare. Många i gruppen känner varann sen tidigare, men jag vet inte hur mycket de kan lita på varandra.

När det gäller pressens bevakning av projektet är jag nöjd. Vi har haft fyra eller fem bra reportage. Ministeriet är tydligen måna om att visa upp det för allmänheten.

I ett senare framtidsperspektiv kan det hända att Institutet får mer arbete i området. Jag är inblandad i några projektansökningar i Slovakien och Tjeckien. Jag trivs där och jag gillar den här typen av arbete.

ADOLF RATZKA